

MADDİ DESTEK HAKEMLİK SÜRECİNDE İYİLEŞME YARATIR MI?

Deniz EVCİK*, Haydar GÖK**, Birkan SONEL TUR**

Bilimsel bir derginin akademik gücü yayınlanan makalelerin kalitesi ve aldığı atıflarla doğrudan ilişkilidir. Burada ana sorumluluk editör ve hakemlere düşmektedir. Hakemlerden makale değerlendirirken güvenilir, etik, yapıcı ve tarafsız olmaları ayrıca verilen süre içerisinde değerlendirmeyi tamamlamaları beklenmektedir(1). Bu beklentilerin karşılanabilmesi için hakemlerin ciddi oranda emek ve zaman harcaması gerekmektedir. Son yıllarda hakemlik sürecine ihtiyaç duyan dergilerin artması, açık erişimli dergilerin yaygınlaşması hakemlerin üzerine düşen iş yükünün belirgin düzeyde artmasına neden olmuştur. Ayrıca hakemliğin iyi niyet kapsamında görülmesi ve bir meslek olarak algılanmaması da bu işin kurumsallaşmasını zorlaştırmakta ve sürecin aksamasına yol açmaktadır.

Hakemlik sürecinde karşılaşılan en önemli problemlerin başında, hakemlerin makale değerlendirmesinin nasıl olması gerektiği konusunda yeterli bilgi ve tecrübeye sahip olmamaları gelmektedir ki; bu durum akademik gelişim sürecinde yeterli eğitimin verilmediğini ortaya koymaktadır. Hakemin makale değerlendirmesine gerekli özeni göstermemesi, etik ve bilimsel açıdan irdelememesi ve yeterli zamanı vermeme eğiliminde olması sık karşılaşılan diğer problemlerdir. Turkish Journal of Rheumatology dergisinde 2012 yılında gerçekleştirilen hakemlik süreçlerinin incelenmesi neticesinde, hakem red oranının oldukça yüksek olduğu, yapıcı ve detaylı hakemlik oranının ise düşük olduğu tespit edilmiştir (2). Bahsi geçen tüm problemler yayıncılık sürecinde ciddi aksama ve gecikmelere neden olmakta, editörleri çözüm arayışına itmektedir. Her ne kadar mevcut sorunlar sadece editörleri etkiliyor gibi görünse de, gerçekte olumsuz etkilenen ulusal yayıncılıktır. Bu nedenle hakemlik sürecinin iyileştirilmesi konusunda gereken tedbirlerin bir an önce alınması büyük önem taşımaktadır.

Ülkemizde akademik yükseltme ve atanma kriterlerinin son 10 yılda değiştirilmesi üzerine yurtdışı veri tabanlarında yer alan dergilerde yapılan yayın sayılarında ciddi artışlar olmuş, hatta ülkemiz 2011 yılında dünya genelinde 18. sıraya kadar yükselmiştir. Bunun yanında atıf oranlarına bakıldığında oldukça gerilerde kaldığımızı ve aynı başarıyı yakalayamadığımızı görmekteyiz. Bu durum açık bir şekilde ülkemizdeki yayın kalitesinin istenilen düzeyde olmadığını göstermektedir. TÜBİTAK bu konu üzerinde önemle durmuş ve yakın zamanda yayın kalitesinin arttırılmasına yönelik verdiği teşvik miktarını yükseltmiştir (3). Bu gelişme yazarlar adına oldukça sevindirici olmasına rağmen, benzer bir teşvik modelinin kaliteli bilimsel yayıncılık sürecinde

Deniz EVCİK-Başeditör, Turkish Journal of Rheumatology
 evcikd@yahoo.com
 Haydar GÖK, Birkan SONEL TUR-Editör, Turkish Journal of Rheumatology

önemli rol oynayan hakemler için ortaya konulmamasını önemli bir eksiklik olarak görmekteyiz.

Hakemlik sürecine maddi katkı verilmesi konusu halen tartışmalıdır ve bu alanda farklı yaklaşımlar söz konusudur. Sağlık alanındaki bilimsel dergilerde hakemlik büyük oranda gönüllülük esasına dayanmaktadır. Bir başka deyişle, hakemlerin zaman ve emek harcayarak ortaya koydukları özverili çalışmalar sadece bilimsellik tutkusunun doyurulması dışında bir karşılık görmemektedir. Sosyal Bilimler alanında hakemlik ve sorunları ile ilişkili yazılmış bir makalede hakemlere ücret ödememenin tartışmalı bir konu olduğu ancak uygun bir ücretlendirmenin hakem verimliliğini arttıracığı görüşüne yer verilmiştir (4). Bağımsız bir araştırmacı olan Phil Davis'e (5) göre, zamanında hakemlik yapanlara belirli bir ücret ödenmesi motivasyonu arttıracaktır. Yapılan anket neticesinde bazı hakemlerin ücret karşılığı çalışmaya karşı olmakla birlikte çoğunluğunun bu desteğe karşı olmadığını göstermektedir (5).

Sonuç olarak sağlık alanındaki bilimsel dergilerde hakemlik sürecinin ideal düzeye getirilmesi için motivasyonu artırıcı bir teşvik modelinin geliştirilmesi gerektiğine inanıyoruz. Teşvik belirli bir ücret olabileceği gibi kitap, dergi aboneliği, CD gibi bilimsel destek de olabilir. Bu amaçla öncelikle ülkemizde sağlık alanındaki bilimsel dergileri kapsayan geniş çaplı bir anket çalışması yapılmalı ve hakemlerin görüşü alınmalıdır. Daha sonra TÜBİTAK'ı da içine alacak şekilde ulusal bir teşvik modeli oluşturulmalıdır. Böyle bir modelin geliştirilmesi ile kazanan sadece editör veya dergiler değil ulusal yayıncılık olacaktır.

Kaynaklar

1. Gökçe Kutsal Y, Karahan S. *Bilimsel makale danışmanlarından beklentiler. İçinde : Sağlık Bilimlerinde Süreli Yayıncılık -2009. Ed Yılmaz O, s 142-9. Openajans. Ankara, 2009.*
2. Evcik D, Sonel Tur B, Gök H. *Turkish Journal of Rheumatology 'de danışmanlık süreci. İçinde. Sağlık Bilimlerinde Süreli Yayıncılık -2012, ed. Yılmaz O. s84-87. Ankara, 2012.*
3. <http://www.tubitak.gov.tr/tr/haber/bilimsel-yayinlara-5-bin-tlye-kadar-tesvik-verilecek>.
4. <http://uvf.ulakbim.gov.tr/toplanti/uay10/gozen.pdf>.
5. <http://scholarlykitchen.sspnet.org/2013/02/22/rewarding-reviewers-money-prestige-or-some-of-both>.